یاسای گەڕاندنەوەی ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکان بەهۆی بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کوردستانییەوە بۆ خاوەنە ئەسڵییەکانیان

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بەناوی گەلەوە
ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی بڕیار:٤٩
مێژووی بڕیار:١٩٩٢/١٢/٣١

«بڕیار»

بەپێی حوکمی برگەی(١)لەماددەی(٥٦)ی یاسای ژمارە(١)ی ساڵی ١٩٩٢ ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی رۆژی ١٩٩٢/١٢/٣١دا بڕیاری دەرکردنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە(١٦)ی ساڵی ١٩٩٢
یاسای گەراندنەوەی ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکان بەهۆی بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کوردستانییەوە بۆ خاوەنە ئەسڵییەکانیان

ماددەی یەکەم:

هەڵوەشاندنەوەی دەست بەسەر داگرتن وحیجزکردنی ئەو ماڵە نەگوازراوەیەی لەلایەن رژێمە یەک لەدوای یەکەکانەوە بەرامبەر بەشدارانی بزووتنەوەی رزگاربخوازیی کوردستانی و کەس وکاریانەوە لە ١٩٦١/٩/١١وە کراوە سەرلەنوێ تۆمارکردنەوەی بەناوی خاوەنە ئەسڵییەکانیانەوە لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا.

ماددەی دووەم:

ئەنجامەکانی بەجێهێنانی حاڵەتەکانی ئەو دەست بەسەرداگرتن وحیجزکردنەی لەماددەی یەکەمی ئەم یاسایەدایە بەم شێوەیەی خوارەوە چارەسەر دەکرێ:

١-أ- ئەو ماڵە حیجزکراوانەی هێشتا بەناوی خاوەنە ئەسڵییەکانیانەوەن دەدرێنەوە دەستیان.

ب- ئەو ماڵە دەست بەسەرداگیراوانەی نەفرۆشراوون بەناوی خاوەنە ئەسڵییەکانیانەوە تۆماردەکرێنەوە.

٢- ئەگەر ماڵە دەست بەسەرداگیراوەکان کەوتبوونە لای کەسانێک کەلەپێش

راپەرینەوە یالەدوایی دا کوردستانیان جێ هێشتووە و چوونەتە پاڵ حکوومەت بەناوی خاوەنە ئەسڵییەکانیانەوە تۆمار دەکرێنەوە.
٣- ئەگەر موڵکە دەست بەسەر داگیراوەکە فرۆشرابێ و هێشتاش هەر بەناوی کریاری یەکەمەوە بێ و هیچ گۆڕینێکی تێدا نەکردبێ بەناوی خاوەنە ئەسڵییەکەوە تۆمار دەکرێتەوە و ئەم کریارە مافی ئەوەشی نییە داوای پارەی کرینەکەی لەخاوەنی موڵکەکە بکاتەوە.
٤- ئەگەر موڵکە دەست بەسەرداگیراوەکە کەلاوەیەکی چۆڵ بووبێ و کریاری یەکەم خانووبەرەی تێدا کردبێ خاوەنە ئەسڵی یەکەی کەلاوەکە سەرپشک دەکرێ کە یاخانووبەرەکە بەو پارەیە هەڵگرێتەوە کە لەوەختی بیناکردنیدا تێی چووە یانرخی کەلاوەکە بەپێی ڕۆژی کارپێکردنی ئەم یاسایەدا لەکریاری یەکەم وەربگرێ.
٥- ئەگەر ئەو خانووبەرە موڵکی خاوەنە ئەسڵییەکە بووبێ و کریاری یەکەم رووخاندبێتی و خانووبەرەی تری لەجێگەی دروست کردبێ نرخی خانووبەرە رووخێنراوەکەی بەپێی ڕۆژی کارپێکردنی ئەم یاسایە لێ وەردەگیرێ و خاوەنە ئەسڵییەکەش بەپێی برگە(٤)ی ئەم ماددەیە سەرپشک دەکرێ.
٦- ئەگەر کریاری یەکەمی موڵکە دەست بەسەر داگیراوەکە(فضلە)یەکێ لە لایەنێکی رەسمی کرێ بێ وخستبیتییە سەری(فضلە)کەبەنرخی کرینەکەی لەو لایەنە دەکرێتە موڵکی خاوەنە ئەسڵییەکەی موڵکەکە. هەروەها ئەو خانووبەرە بەشی لەسەری درووست کراوە بەپێی نرخی ڕۆژی ١٩٩٠/١٢/٣١ دەدرێتێ.
٧- ئەگەر موڵکەکە لە کریاری یەکەمەوە دەستاودەستی کردبوو بۆ کریاری تر لەگەڵ رەچاوکردنی حوکمەکانی تری ئەم یاسایەدا دەگەرێنرێتەوە بۆ خاوەنە ئەسلییەکەی و هەر کریارەش مافی گەرانەوەی هەیە بۆ سەر کریاری پێش خۆی بەو پارەیەی وەری گرتووە. ئەگەریش ئەوە بۆ هەر یەکێکیان نەلوا ئەوا حکوومەتی کوردستان جێگەی دەگرێتەوە تەنیا کریاری یەکەم نەبێ و حکوومەتیش دەبێ بگەرێتەوە سەر کریاری پێشوو.
٨- ئەگەر ماڵەدەست بەسەر داگیراوە کە کەلاوەیەکی بەتاڵ بووبێ و بەهۆی شووره بونە کردنییەوە دەستی بەسەر داگیرابێ و خاوەنەکەی چووبێتە پاڵ بزووتنەوەی رزگاریخوازیی کورد یا بەو هۆیەوە گیرابێ لەماوەی جێبەجێ بوونی بریاری (ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش)ی ژمارە «١٢٢٣»ی ڕۆژی ١٩٨١/١١/١٣، چارەسەرکردنی ئەنجامەکانی ئەو بریارەی سەرەوە بەم جۆرە دەبێ:
أ ـ ئەگەر کەلاوەکە تا کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە هێشتا هەر بەتاڵ بوو دەدرێتەوە بەخاوەنە ئەسڵییەکەی و بەناوییەوە تۆمار دەکرێ و هەر کریارێکیش مافی گەرانەوەی بۆ سەر ئەوەی پێش خۆی هەیە بەو پارەیەی لە بریی نرخەکەیدا داوێتێ.

ب ـ ئەگەر کریاری یەکەمی موڵکە دەست بەسەرداگیراوە کە خانووبەرەی لەسەر بیناکرد بوو بەپێی تۆماری موڵکداریی خاوەنە ئەسڵییەکە سەرپشک دەکرێ لەنیوان هەڵگرتنەوەی خانووبەرەکە بەنرخەکەی یا فرۆشتنی زەوییەکە بەخاوەنی خانووبەرەکە بەنرخی کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە.

ج ـ ئەگەر کەلاوەکە خانووبەرەی لەسەر کرابێ وبەپێی تۆماری موڵکداریی خاوەندێتییەکەی لەدەست کریاری یەکەمدا نەمابێ، دواکریار دەبێ نرخی کەلاوەکە بەپێی کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە بدا بە خاوەنە ئەسڵییەکەو هەر کریارێکیش بۆی هەیە بگەرێتەوە سەرپێش خۆی بەو پارە زیادەیەی دەیدا.

د ـ حوکمەکانی ئەم یاسایە گشت ئەو کێشانە دەگرێتەوە کە تایبەتن بە دەست بەسەر داگرتنی کەلاوە بەهۆی شوورە بونەکردنییەوە و کەلەوەدو بەر لەلایەن ئەو لیژنانەوەی بەپێی ماددەی نۆیەمی یاسای ژمارە «١٦»ی ساڵی ١٩٩٢ پێکهاتبوون بریاریان تیادا دەرچووە، ئیتر سا گەیشتبنە پلەی بنبر یا نەگەیشتبن. «٦»

ماددەی سێیەم:

ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە خانووبەرە بووبێ و بە(تجاوز)لەسەر زەوی وزارێک کرابێ کە موڵکی دەوڵەت یاشارەوانی بووبێ و لەکاتی دروستکردنیدا یادواتر بەربەموڵک کردن کەوتبێ و خاوەنە ئەسڵییەکەی مەرجەکانی بەموڵک کردنی تێدا بن یا کەلاوەی تری لەو بابەتە لەناوچەکەدا کرابن بەموڵکی ئەوانەی وەک ئەون ئەوا ئەو رووپێو (مساحە)یەی (تجاوز)ی کراوەتەسەر لەسنووری ئەو رووپێوەی ماوەی بە موڵک کردنی بەوانەی وەک ئەون دراوە لەکاتی جێ بەجێ کردنی بریارە تایبەتیەکانی بەموڵککردنی زەوی وزارەکانی میری و شارەوانی دەکرێتە موڵکی خاوەنەکەی بەمەرجێک ئەم خاوەنە ئەسڵییەی خانووبەرەکە ئەو پارەی بەموڵک کردنە بدا بەلایەنی پەیوەندیدار کە ئەوانەی وەک ئەون داویانە.

ماددەی چوارەم:

ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە مافی(تصرف)کردن بێ بەزەوییەکی کشت وکاڵی یا باخێکەوە خاوەنە ئەسڵییەکەی مافی وەرگرتنی کرێی هاوبابەت (أجر المثل)ی ئەو ماوەیەی دەبێ کەلەلایەن کریارەکەوە بەکارهێنراوە. هەروەها ئەو خانووبەرە وشتانەی لەسەری کراون حوکمەکانی ئەم یاسایەی بەسەردا جێ بەجێ دەکرێ.

ماددەی پێنجەم:

١- ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە لەبابەتی گوازراوە بوو دەدرێتەوە دەستی خاوەنە ئەسلییەکەی و ئەگەر ماڵەکە ئۆتۆمبێل ومەکینە بوو بەناوییەوە تۆمار دەکرێتەوە.

«٦» ئەم برگەیە «برگەی ٨» بەپێی بریاری ژمارە (٧)ی رۆژی ١٩٩٤/٣/٣١ی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقەوە خرایە سەر ماددەی دووەم.

ب ـ ئەگەر کریاری یەکەمی موڵکە دەست بەسەرداگیراوە کە خانووبەرەی لەسەر بیناکرد بوو بەپێی تۆماری موڵکداریی خاوەنە ئەسڵییەکە سەرپشک دەکرێ لەنیوان هەڵگرتنەوەی خانووبەرەکە بەنرخەکەی یا فرۆشتنی زەوییەکە بەخاوەنی خانووبەرەکە بەنرخی کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە.

ج ـ ئەگەر کەلاوەکە خانووبەرەی لەسەر کرابێ وبەپێی تۆماری موڵکداریی خاوەندێتییەکەی لەدەست کریاری یەکەمدا نەمابی، دواکریار دەبێ نرخی کەلاوەکە بەپێی کاتی دەرچوونی ئەم یاسایە بدا بە خاوەنە ئەسڵییەکەو هەر کریارێکیش بۆی هەیە بگەرێتەوە سەرپێش خۆی بەو پارە زیادەیەی دەیدا.

د ـ حوکمەکانی ئەم یاسایە گشت ئەو کێشانە دەگرێتەوە کە تایبەتن بە دەست بەسەر داگرتنی کەلاوە بەهۆی شوورە بونەکردنییەوە و کەلەوەدو بەر لەلایەن ئەو لیژنانەوەی بەپێی ماددەی نۆیەمی یاسای ژمارە «١٦»ی ساڵی ١٩٩٢ پێکهاتبوون بریاریان تیادا دەرچووە، ئیتر سا گەیشتبنە پلەی بنبر یا نەگەیشتبن. «٦»

ماددەی سێیەم:

ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە خانووبەرە بووبێ و بە(تجاوز)لەسەر زەوی وزارێک کرابێ کە موڵکی دەوڵەت یاشارەوانی بووبێ و لەکاتی دروستکردنیدا یادواتر بەربەموڵک کردن کەوتبێ و خاوەنە ئەسڵییەکەی مەرجەکانی بەموڵک کردنی تێدا بن یا کەلاوەی تری لەو بابەتە لەناوچەکەدا کرابن بەموڵکی ئەوانەی وەک ئەون ئەوا ئەو رووپێو (مساحه)یەی (تجاوز)ی کراوەتەسەر لەسنووری ئەو رووپێوەی ماوەی بە موڵک کردنی بەوانەی وەک ئەون دراوە لەکاتی جێ بەجێ کردنی بریارە تایبەتیەکانی بەموڵککردنی زەوی وزارەکانی میری و شارەوانی دەکرێتە موڵکی خاوەنەکەی بەمەرجێک ئەم خاوەنە ئەسڵییەی خانووبەرەکە ئەو پارەی بەموڵک کردنە بدا بەلایەنی پەیوەندیدار کە ئەوانەی وەک ئەون داویانە.

ماددەی چوارەم:

ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە مافی(تصرف)کردن بێ بەزەوییەکی کشت وکاڵی یا باخێکەوە خاوەنە ئەسڵییەکەی مافی وەرگرتنی کرێی هاوبابەت (أجر المثل)ی ئەو ماوەیەی دەبێ کەلەلایەن کریارەکەوە بەکارهێنراوە. هەروەها ئەو خانووبەرە وشتانەی لەسەری کراون حوکمەکانی ئەم یاسایەی بەسەردا جێ بەجێ دەکرێ.

ماددەی پێنجەم:

١- ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە لەبابەتی گوازراوە بوو دەدرێتەوە دەستی خاوەنە ئەسلییەکەی و ئەگەر ماڵەکە ئۆتۆمبێل ومەکینە بوو بەناوییەوە تۆمار دەکرێتەوە.

«٦» ئەم برگەیە «برگەی ٨» بەپێی بریاری ژمارە (٧)ی رۆژی ١٩٩٤/٣/٣١ی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقەوە خرایە سەر ماددەی دووەم.

٢- ئەگەر لەبەر ناوچوونی یاله هەر هۆیەکی تر نەتوانرا بدرێتەوە دەست خاوەنە ئەسلّییەکەی کڕیارەکە نرخەکەی بەپێی ڕۆژی ٣١/١٢/١٩٩٠ لە بڕی دەدا بەو خاوەنە ئەسلییەی.

ماددەی شەشەم:

ئەگەر ماڵە دەست بەسەر داگیراوەکە کەوتە دەست کەسانی تر پێش دەست بەسەر داگرتنەکەی بەپێی بەڵێنێکی نووسراو لەلایەن کەس وکاری خاوەنە ئەسلّییەکەوە و بەئاگاداریی ئەو خاوەنە لەو کارەی بەڵێندەرەکەو پلەی خزمایەتی یەکەش نیاز پاکی بەو کەسانەی تر رابگەیەنێ (تصرف)کردنی کڕیارەکە بەماڵەکە بەحوکمی(تصرف) کردن بە ئیدیعای هۆی شەرعی دادەنرێ وحوکمی ماددە(١١٢٠)ی یاسای شارستانیی عێراقی بەسەردا جێبەجێ دەکرێ ونرخی زەوی وبیناکە بەپێی ڕۆژی ٣١/١٢/١٩٩٠ دەکرێتە بنچینە بۆ قەبلاندن.

ماددەی حەوتەم:

ئەو قەرزە نەگۆڕانەی لە دەفتەری تۆماری موڵکداری دا لەسەر ئەو موڵکە هەن کە ئەم یاسایە دەیگرێتەوە ولەئەستۆی کڕیارەکەدان لەو پارەیە دەردەکرێن کە لەئەنجامی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دا دەیکەوێتە ئەستۆی خاوەنە ئەسلّییەکە و ئەگەر بەشی نەکرد خاوەن قەرز بۆی هەیە دوای ماڵی تری قەرزدارەکە بکەوێ.

ماددەی هەشتەم:

مەعامەلەی تۆمارکردنەوەی ئەوماڵە دەست بەسەر داگیراوانەی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە لەرەسمی تۆمار کردن وباجی گەڕانەوەی موڵکداری دەبەخشرێن.

ماددەی نۆیەم:

١- لەهەر پارێزگایەکدا لیژنەیەک بەسەرۆکایەتیی دادوەرێک کەبەلایەنی کەمەوە لە پۆلی دووەم بێ و ئەندامێتیی یاریدەدەری پارێزگارو بەڕێوەبەری تۆماری موڵکداری و بەڕێوەبەری موڵکەکانی دەوڵەت پێکدێ وحوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکا.

٢- بڕیارەکانی لیژنە دەشێ لەلای دادگای پێداچوونەوەی هەرێمی کوردستانی عێراق لەماوەی پازدە ڕۆژدا لەڕۆژی پێراگەیاندنەوە تانووتی پێداچوونەوەیان لێ بدرێ.

ماددەی دەیەم:

کار بەهیچ دەقێک ناکرێ کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆک بێ.

ماددەی یازدەیەم:

دەبێ وەزیرە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی دوازدەیەم:

ئەم یاسایە لەڕۆژی بڵاوکردنەوەیەوە لە ڕۆژنامەی رەسمیدا کاری پێ دەکرێ.

نەژاد احمد عزیز ئاغا

و/سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق